

Z NEOMAJNIM SRCEM

SEKCIJA DOBRI SOSEDJE JE PRIBLIŽALA VITTORIA DE SETO, VSE PREVEČKRAT PREZRTEGA MOJSTRA NEOREALIZMA, PESNIKA ITALIJANSKEGA JUGA IN NEUNIČLJIVEGA HUMANISTA.

OLAF MÖLLER

PREVOD: ANDREJA KUHELJ

Štirinajst let je minilo, odkar se je Vittorio De Seta nazadnje predstavil svetovnemu občinstvu s filmom *In Calabria* (1993), dokumentarnim zapisom o deželi, iz katere izvira njegova plemiška družina in kjer živi – rojen leta 1923 v Palermu, kjer je preživel del otroštva in se pozneje z družino preselil v Rim – od zgodnjih osemdesetih let. *In Calabria* prikazuje tretji svet v razvitem svetu, preprosto, jasno, brez pretenzij, torej polno življenja, jeze, žalosti, lepote, moči, upanja: Tako je. Lahko bi bilo drugače – vzrok in posledica –; s svojo neposrednostjo nagovarja našo humano zavest.

Svoj naslednji film bi bil posnel že veliko prej; že leta 1995 je pripravljal projekt o ilegalnih imigrantih v Italiji, temi, ki je v italijanski kinematografiji do tega trenutka proizvedla samo mučne občutke krivde. Toda *Pisma iz Sahare* (*Lettere dal Sahara*), enega redkih resnično velikih filmov zadnjih let, in to v svetovnem merilu, je končal šele leta 2006, za kar gre predvsem zasluga političnemu zasuku v desno in škandalozni reviziji državnih filmskih subvencij pod Berlusconiem. Na svetovni premieri filma na 63. beneškem festivalu je bilo zanj komaj kaj zanimanja, vsaj novinarska projekcija je bila zelo skromno obiskana, to, kar smo lahko slišali po projekciji, pa je bilo milo rečeno dokaz popolne potujitve.

Lahko bi rekli, da je De Seta v nekem smislu vse svoje življenje, vse svoje ustvarjanje posvetil iskanju človeškega sebi, in s tem v drugem; največkrat strma, zavita pot, ki, če ji hočemo slediti, pomeni vzeti si čas in se ustaviti, uzreti stvari takšne, kot so, pustiti, da gredo mimo tebe ljudje, mnenja, mode; pomeni tudi eksperimentirati, ugovarjati vsemu, kar si si pred-

stavljal o sebi – da o drugih, njihovih pogledih niti ne govorimo –, spopasti se s kočljivo situacijo, prav zato, ker se radi tako pogosto marsičemu preprosto izognemo. Že to je dovolj težko, pa čeprav ti gre vedno tudi za druge; toda kaj bi človek sam s sabo, če mu je za druge vseeno?

De Seta je bil svojemu plemiškemu stanu primeren oficirski pripravnik v italijanski mornarici, ko je leta 1943 padel v nemško vojno ujetništvo – do leta 1945, ker ni hotel kolaborirati s fašistično republiko Salo. Kot pravi, se je v šele ujetništvu prvič srečal z italijanskim ljudstvom, z delavci in kmeti.

Vračanja se vlečejo skozi njegovo celotno ustvarjanje in tako prerastejo v nekakšno meditacijo o nastajanju in zatonu kultur, ob končnem spoznanju, kako je čas pravzaprav negiben, vsaj v tistem bistvenem, kar ostaja – ljudje, njihovo delo, njihovo prizadevanje.

Brez pravega veselja je študiral arhitekturo, si nato našel delo pri filmu kot asistent režije, a se mu je industrija uprla in odločil se je, da gre na svoje. Z izjemo filma *L'invitata* (*The Uninvited*, 1969) je vse svoje filme (bolj ali manj) produciral sam, za večino tudi napisal scenarij, jih posnel in/ali zmontiral. Ker ni hotel imeti opravka s posredovanimi deli – z drugimi besedami: oglasi, produkcijami po naročilu ipd. –, je vedno znova zabredel v težave; po finančnem in delno tudi

kritičnem fiasku filma *Un uomo a meta* (*Half a Man*, 1966) ter zelo hladnem sprejemu filma *L'invitata* mu je nekaj časa trda predla: treba je bilo sanirati dolgove itd. Po tem zadnjem je snemal samo še za televizijo. *Pisma iz Sahare* so tako njegov prvi kinematografski film po 37 letih.

Svoj prvi film, *Velika noč na Siciliji* (*Pasqua in Sicilia*), je posnel leta 1954, skupaj z Vitom Pandolfijem, na 16-mm traku in v črno-beli tehniki. Naslednje leto ga je posnel še enkrat, tokrat sam, v razkošnem ferriancolorju in cinemascope formatu. V tretji epizodi televizijske serije *La Sicilia revisitata* (1980) se naposled še tretjič vrne k tej temi, očitno le zato, da bi ugotovil, da kulture, ki jo je pred leti posnel na trak – prvič bolj skromno, drugič v neprimerljivem razkošju –, ni več oziroma obstaja le še kot travestija same sebe. Prav ta vračanja, prešitja se vlečejo skozi celotno njegovo ustvarjanje in tako prerastejo v nekakšno meditacijo o nastajanju in zatonu kultur, ob končnem spoznanju, kako je čas pravzaprav negiben, vsaj v tistem bistvenem, kar ostaja – ljudje, njihovo delo, njihovo prizadevanje.

De Setov opus je neorealizem, raztreščen na koščke: estetiko sredine zamenja estetika ekstremov, etnografije in stilizacije, neutrudnega iskanja ravnotežja. To je film komunikacije, posredovanja stvari in zgodovine, in s tem refleksije, prevpraševanja, tehtajočega razmisleka. Znova in znova pripoveduje o stvarnosti socialnega/duhovnega propadanja, o revščini, zatiranju, izkoriščanju, množici tistih, katerih stiska omogoča življenje v preobilju peščice: vidi stanje, kakršno je, vendar tudi vidi možnost njegove spremembe – v

Vulkansko otočje

človeku kot družbenem bitju.

V *La Sicilia revisitata* de Seta ponovno posname kraje, poklice in običaje, ki jih je ujel v objektiv v že legendarnem ciklusu solidarno poetično-etnografskih kratkih dokumentarnih filmov o Siciliji, Kalabriji in Sardiniji v drugi polovici 50. let: *Čas mečaric* (Lu Tempu di li pisci spata, 1955), *Vulkansko otočje* (Isole di fuoco, 1955), *Surfarara* (1955), *Velika noč na Siciliji*, *Poljedelci morja* (Contadini del mare, 1955), *Zlati lok* (Parabola d'oro, 1955), *Ribiške ladje* (Pescherecci, 1958), *Pastirji iz Orgosola* (Pastori di Orgosolo, 1958), *En dan v Barbagi* (Un giorno in Barbagia, 1958), *Pozabljeni* (I dimenticati, 1959). Mitološke plasti njihovega vsakdanjika tako postanejo filmska sedanost, lepota resničnega sveta. V filmu *Un carnevale per Venezia* (1981) se še enkrat naveže na estetiko zgodnjih del; skozi njegovo optiko izkusimo karneval kot ljudsko praznovanje, emanacijo ljudskih verovanj. Njegov prvi igrani film, *Banditi iz Orgosola* (*Banditi a Orgosolo*, 1961), se vrača v svet *Pastirji iz Orgosola* kot strogo materialistično dialektična, tragična parabola o zatiranju, zločinu in korupciji – obubožanju ljudstva. Po televizijski nadaljevanki v štirih delih *Diario di un maestro* (1973) o vsakdanjiku učitelja v revni rimski četrti, v kateri je angažiral skoraj izključno naturščike, je posnel še dokumentarec (spet v štirih delih) o spremembah v italijanskem šolstvu *Quando la scuola cambia* (1978). Televizijski dokumentarec *Hong Kong, citta di profughi* (1980, v treh delih) je s svojo begunsko problematiko neke vrste negativ k pozitivu *Pisma iz Sahare*, katerega potovanje z juga na sever in od tod – za junaka nazaj – v Senegal znova premeri vso avtorjevo nemirno ustvarjalno pot.

Sredi tega opusa: *Un' uomo a meta*, psihoanalitična

Banditi iz Orgosola

parabola, daleč od realizma, verzima, angažiranosti, prav tako daleč od boga, in sploh vsega, kar si običajno razlagamo pod pojmom duhovno (predhodnik, na neki način, poznejših Bellocchievih filmov?): film o duši, povsem plastično, konkretno, in o tem, kako ji sodobna družba takšna, kot je, ne pusti dihati. In prav to je tisto jedro, okoli katerega se suče vse avtorjevo ustvarjanje, film, ki mu je omogočil, da je ohranil duhovno neodvisnost, videl stvari tako, kot jih je sam hotel videti. *Un' uomo a meta* je dejanje izbistritve – kdor

ni razčistil pri sebi, ne bo našel poti ne do boga, ne do ljudi, ne do samega sebe.

In o tem govori konec filma *Pisma iz Sahare* – tega najbolj grobega, preprostega in tenkočutnega izmed vseh filmov Vittoria De Sete, kristalizacije njegovega življenjskega dela z razgrnitvijo duše kot edinega človeškega boga – z redko slo, povsem konkretno željo živeti: o tem, da zgolj sami nosimo v sebi svojo prihodnost in srečo.